

Testovanie štatistických hypotéz

(Statistical hypotheses testing)

Testovanie štatistických hypotéz (TŠH) je klasická súčasť matematickej štatistiky, používaná v takmer všetkých technických, prírodných a spoločenských vedách, v medicínskom výskume, marketingovom výskume...

Pochopiť TŠH žiaľ nie je úplne jednoduché. Navyše, existuje obrovské množstvo "inštancií" štatistických testov, ktoré sa používajú v rôznych oblastiach, každý z nich má svoju (často komplikovanú) „teóriu“ aj „prax“. Tu si vysvetlíme len základné všeobecné princípy TŠH.

Parametrický pravdepodobnostný model

Základom TŠH je trieda pravdepodobnostných rozdelení (*parametric family*) na pozorované dáta, a.k.a. parametrický pravdepodobnostný model (*parametric probabilistic model*).

Pravdepodobnostný model je pre TŠH nutný, pretože ŠH je priamo formulovaná v reči pravdepodobnostného modelu.

Budeme uvažovať len parametrické triedy pravd. modelov pre spojité kvantitatívne dáta. Analogické princípy TŠH platia aj pre iné triedy pravdepodobnostných modelov, v rámci takzvanej „frekventistickej“ paradigmy (nie „Bayesovskej“):

$$\{ f(., \theta) \mid \theta \in \Theta \}$$

- $\Theta \subseteq R^m$ je “parametrický priestor” (*parametric space*)
  - $f(., \theta)$ je hustota na R^n pre každé $\theta \in \Theta$.
- Predpoklad: Existuje „skutočný“ parameter (*true parameter*) $\theta^* \in \Theta$, taký, že pozorované dáta sú (alebo budú) realizáciou náh. premennej (alebo náh. vektora) s hustotou $f(., \theta^*)$.

Nulová a alternatívna hypotéza

- Parametrický priestor si rozdelíme na dve disjunktné podmnožiny

$$\Theta = \Theta_0 \cup \Theta_1$$

- Nulová a alternatívna hypotéza

$$H_0: \theta^* \in \Theta_0 \quad vs. \quad H_1: \theta^* \in \Theta_1$$

Test štatistickej hypotézy

Test štatistickej hypotézy je funkcia z množiny potenciálnych dát (typicky z R^n) do množiny

$\{\text{"zamietam"}, \text{"nezamietam"}\}$ ($\{\text{"reject"}, \text{"don't reject"}\}$).

Presnejšie, do množiny {"zamietam H_0 na hladine významnosti α ", "nezamietam H_0 na hladine významnosti α "}; po anglicky {"I reject H_0 at the significance level α ", "I don't reject H_0 at the significance level α "}, kde $\alpha \in (0,1)$ je istý parameter samotného testu (niečo úplne iné než θ).

Príklad: Test hypotézy, že stredná hodnota náhodného výberu z normálneho rozdelenia je zadané číslo μ_0 :

- *Parametrický pravdepodobnostný model na dáta:*

Realizácie nezávislých náhodných premenných s rozdelením $N(\mu, \sigma^2)$ pre nejaké μ a σ^2 . Čiže $\{f(\cdot, \theta) \mid \theta \in \Theta\}$ je množina všetkých hustôt rozdelení $N(\mu, \sigma^2)$ pre nejaké μ a σ^2 , parameter $\theta = (\mu, \sigma^2)$ patrí do $\Theta = R \times (0, \infty)$.

- *Nulová a alternatívna hypotéza:*

$$\Theta_0 = \{\mu_0\} \times (0, \infty), \Theta_1 = \Theta \setminus \Theta_0$$

- *Test:*

Nech $x_1, \dots, x_n$ sú dáta, nech $\bar{x}$ je ich aritmetický priemer a

$$S_x^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2$$

je výberový rozptyl. Nech

$$T = \sqrt{n} \frac{\bar{x} - \mu_0}{S_x}$$

Nech $\alpha \in (0,1)$ je stanovené číslo.

„Tradičný“ postup testovania:

Nech $t_{\alpha/2}(n-1)$ je $100(1 - \frac{\alpha}{2})$ percentný kvantil

Studentovho t-rozdelenia s $n-1$ stupňami voľnosti. Ak T padne do „kritickej oblasti“ (*critical region*)

$$W = \left(-\infty, -t_{\alpha/2}(n-1)\right) \cup \left(t_{\alpha/2}(n-1), \infty\right),$$

tak výsledok testu je „zamietam“. Ak T nepadne do W , tak výsledok testu je „nezamietam“.

„Moderný“ postup testovania:

Nech G_{n-1} je kvantilová funkcia Studentovho t-rozdelenia s $n - 1$ stupňami voľnosti. Ak je „p-hodnota“ (*p-value*)

$$p = 2(1 - G_{n-1}(|T|))$$

menšia ako α , tak výsledok testu je „zamietam“, v opačnom prípade je výsledok testu „nezamietam“.

Oba prístupy vedú na ten istý test, no „moderný“ prístup ešte poskytne p-hodnotu, ktorá je sama osebe informatívna.

Chyba prvého druhu (type I error)

„Chybou prvého druhu“ je pravdepodobnosť, že výsledkom ŠT bude „zamietam“, v situácii, že H_0 platí, čiže ak $\theta^* \in \Theta_0$.

Vo všeobecnosti by pravdepodobnosť výsledku "zamietam" mohla závisieť od toho, aké presne je θ^* (ktoré nepoznáme).

Štatistické testy pre konkrétne pravdepodobnostné modely a konkrétne hypotézy sú však vymyslené tak, že *chyba 1. druhu nezávisí od neznámeho θ^* a je rovná stanovenému α .*

Taký test nazývame testom hypotézy H_0 na hladine významnosti α .

Test z príkladu vyššie je presne tak vymyslený!

Korektné testovanie štatistických hypotéz

1) Na základe „pilotných“ experimentov, „exploratívnej“ (*exploratory*) analýzy dát a/alebo iných znalostí si stanovíme:

1a) Pravdepodobnostný model na pozorované dáta,

1b) Nulovú a alternatívnu štatistickú hypotézu (v rámci 1a),

1c) Štatistický test, ktorý použijeme (na testovanie 1b),

1d) Návrh a protokol „potvrdzujúceho“ (*confirmatory*) experimentu;

2) Vykonáme potvrdzujúci experiment v súlade s 1d) a vykonáme štatistický test hypotézy 1b) pomocou testu 1c).

Poznámka: Každý z bodov v časti 1) si v praxi vyžaduje ďalšie znalosti. Špeciálne, v bode 1d) je dôležité stanoviť dostatočný rozsah experimentu, aby mal požadovanú „silu“ (*test power*).

Nekorektné testovanie štatistických hypotéz

Spomením na prednáške na konci semestra týkajúcej sa "etiky dátovej vedy".